

[1355 Op it mêd 2008 1-2]

Google Book Search.

Yn it foarrige nûmer is omtinken frege foar de webside Wumkes.nl, dêr't allegearre boeken op it mêd fan 'e Fryske taal- en kultuerskiednis ynskend fia it ynternet op te besjen binne. Wat soartgelikens biedt de bekende sykmesine Google, op it ynternetadres <http://books.google.com>. Auteurs dy't jo dan bygelyks tsjinkomme kinne, binne Bende Bendsen, Ecco Epkema, Montanus de Haan Hettema, Nicolaus Outzen, Rinse Posthumus, Rasmus Kristian Rask, Karl Otto Theresius Johannes Richthofen, Harmen Sytses Sytstra, Everwinus Wassenbergh en Tileman Dothias Wiarda. Yndied allegearre út de foarste helte fan 'e 19de ieu, en dat is in beheining dêr't konkurrint Wumkes minder lêst fan hat. Google hat ek wol folle resintere boeken, mar dy binne eins altyd mar foar in lyts part yn te sjen. Dêrfoaroer bestrykt Google útsoarte wer in folle grutter wittenskiplike, en it alderwichtichste, it is tagelyk in sydynstrumint op al itjinge dat ynlêzen is. Dat jout grutte ekstra mooglikheden. Wa't, om mar ris wat te neamen, witte wolle soe wêr't yn it begjin fan 'e njoggentjinde ieu nei it Aldfrysk ferwiisd wurdt, dy soe hjir al in moaie earste slach slaan kinne. (siebren dyk)

Elmar Seebold, 'Die Herkunft der Franken, Friesen und Sachsen'. Yn: E. Taayke e.a. (útj.), Essays on the Early Franks. Barkhuis & Groningen University Library, Groningen (2003), 24-34 [= Groningen Archaeological Studies, vol. 1].

Op it twadde Föhrer Symposium zur Friesischen Philologie yn 1994 hat Seebold foar it earst syn ljocht skine litten oer in tema dêr't er yn dizze publikaasje noch wer wat djipper op yngiet: hoe komt it dat de talen fan de Franken en Saksen in kontinuüm foarmje, wylst der in relatyf skerpe grins is mei de taal fan de Friezen en wêrom binne de Germaanske talen fan Brittanje it naust besibbe oan de taal fan de Friezen? Hy besiket dat taalprobleem op te lossen mei wat er sels neamt in 'kompleks fan hypotezen'. Syn ideeën komme hjirre op del. Der hat in 'Landnahme' west fan twa besibbe stammen út Jutlân, de Angeln en de Euten (oftewol Jutten), yn Noard-Dútslân en Fryslân. De earsten neame har dêrnei Saksen (in nije namme), de lêsten Friezen (troch it oernimmen fan de namme fan de oarspronklike bewenners). Grutte groepen Saksen binne nei Brittanje ôfset; dêrtroch hat de taal fan de oarspronklike bewenners him yn Saksen wer trochsette kind. Der binne minder grutte groepen Jutten út Fryslân wei nei Brittanje ta tein, dat dêrom hat de

US WURK LVII (2008), p. 91

taal fan de feroverers him yn Fryslân wòl hanthavenje kind. De Franken besteane út befolkingsdielen fan de Friezen, Chauken en Chamaven, dy't fuorttein binne om't se har net ûnder de 'Landnahme' fan de Jutten en Angeln deljaan woenen. Dat ferklearret ek de namme Franken (= frijen). It oarspronklike Frysk moat dêrom it meast like ha op it lettere Leechfrankysk. In fernimstige redenaasje fansels, mar it bliuwt teory. Of soenen de argeologen noch ris kâns sjen om fêst te stellen dat it yndied sa west hat? (oebele vries)

Reinhard Jannen, "Beest weder skuun amkimen?" *Wertvolles friesisches Wortmaterial in alten Tonbandaufzeichnungen*, *Nordfriesisches Jahrbuch* 41 (2005), 99-108.

Yn 'e sechstiger jierren hat Ârhammar mei de bânrekorder opnamen makke op Amrum en op Föhr, op dat lêste eilân sawol sprekkers fan it westlike, it eastlike mar ek fan it súdlike dialekt. Dy opnamen binne no oerskreaun op mar leafst 160 CD's, dy't troch Jannen optheden transkribearre wurde. Hy wiist der op dat de petearen net allinne (kultuer)histoarysk fan belang binne, mar dat se ek taalmateriaal opsmite dat oant no ta net ergere is. Dêrta jout er in moai tal priuwkes út 'e petearen mei Maria Faltings (berne yn 1866). (siebren dyk)

Gertjan Postma, 'IV2 in het Middelnederlands, IpI in het Fries en de distributie van subjunctieven', *Taal en Tongval* 58 (2006), 205-224.

It nei alle gedachten meast bestudearre ûnderwerp yn 'e Fryske syntaksis, de *en* + ymperatyf-konstruksje, ek wol oantsjitten as de IPI, jout noch altyd stof ta nije ynspiraasje. Postma hâldt hjir út dat we yn dy konstruksje te krijen ha mei in ferhoalen subjunktyf. Hy hat dêr histoaryske morfologyske oanwizings foar, en kin sa boppedat in ferklearring jaan fan it bestean fan 'e yndertiid troch De Waart ûntdutsen twa typen, fan 'e semantyk dy't dêrmei anneks is, en fan de ûnderskikkende rol fan it bynwurd *en*. Dit artikel moat oars lêzen wurde yn kombinaasje mei in foargeand artikel yn *Taal en Tongval* (2005), pp. 126-166. Dêr wurdt in ferlykbere konstruksje út in midsieusk Drintsk korpus behannele, dêr't net in ymperatyffoarm mar in ynfinityf foaropskood is. Dat type bestie ek yn it Aldfrysk en yn it moderne Grinslânsk. It kin ferbûn wurde mei de typyske modale funksje fan 'e subjunktyf. De oare, de negatyf-polêre, is dêrneffens yn it moderne Frysk in útwreiding. (siebren dyk)

Anne Dykstra, 'J.H. Halbertsma: sexual language and the *Lexicon Frisicum* (1872)', *Journal of the Dictionary Society of North America* 27 (2006), 21-35.

Wa jongminske hat net ea wol ris om fize wurden yn it wurdboek socht?

US WURK LVII (2008), p. 92

Hied er/se dan mar weet hân fan it Lexicon Frisicum fan Joast Halbertsma, want dêr kin ien op dat mêd mar te gast gean. Anne Dykstra hat it allegearre útsocht, en docht der yn dizze bydrage oan in Amerikaansk leksikografysk tydskrift ferslach fan, oars net as dat Halbertsma earst yntrodusearre wurdt as taalkundige en roman-tikus. Syn opfetting wie dat de taal fan it folk wie, en, yn neifolging fan Grimm, dat wurden op harsels weardeneutraal binne. Fize wurden binne dus net fiis. En dat faaks noch namste minder omdat fierwei it measte smoarge praat yn it wurdboek as metafoarysk karakterisearre wurde moat, wylst dat dan ek noch meast yn it Latyn ferklearre waard. It mêd fan 'e homoseksualiteit liet Halbertsma nammers gewurde.
(siebren dyk)

Nils Århammar, 'Wolfgang Laurs "Historisches Ortsnamenlexikon von Schleswig-Holstein" aus nordfriesischer Perspektive', *Nordfriesisches Jahrbuch* 42 (2006/2007), 125-134.

Århammar giet hjir neier yn op it nammekundige wurk fan Wolfgang Laur. Earst wurdt dy syn libbensrin skildere, en dêrnei wurdt it Noardfryske oanpart yn it boppeneamde standertwurk neier hifke. Njonken it uterjen fan wurdearing makket Århammar fan de gelegenheid gebrûk om ek in pear alternative útstellen nei foaren te bringen. It giet dêrby benammen om de etymology fan in pear doarpsnammen op Sylt en om it komôf fan de namme fan dat eilân sels. It besprek dêrfan wurdt noch ris oerdien troch in "Anhang", in oerprintsels fan Århammar syn bydrage oan it *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* út 2005 oer de namme Sylt.
(siebren dyk)

Eric Hoekstra, 'On Koopman's generalisation. Remarks on verb clusters in Old Frisian and Old English'. Yn: Carole Post van der Linde & Lars van Wezel (útjs.), 'Twai Tigjys Jere'. Jubileumnummer van het Mededelingenblad van de Vereniging van Oudgermanisten, uitgegeven ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van de vereniging, Amsterdam (2007), 139-151.

Hoekstra giet hjir nei oft wat hy neamt "Koopman's generalisation" ek jilding hat foar it Aldfrysk. Koopman formulearre him yndertiid foar it Aldingelsk. De generalisaasje hold yn dat oar leksikaal materiaal allinne mar yn in tiidwurdkloft kringe kin, as dy haadinsjeel is, bygelyks by in kombinaasje fan in modaal help-tiidwurd en in leksikaal tiidwurd yn dy folchoarder. By de omdraaide folchoarder mei der neat tusken. Hoekstra hat no it Aldfryske korpus fan it *Deutsches Rechtswörterbuch* rieplachte, en dêr docht bliken út dat itselde yndied ek foar it Aldfrysk jildt. Sa fynt er bygelyks it foarbyld "... wille mit vnriuchte *onspreka*". Fan 'e tsien fynplakken mei dizze folchoarder binne fjouwer dêr't de tiidwurdkloft opbrutsen is. Fan 'e 26 sinnen mei de oare wurdfolchoarder net ien. It artikel beslút mei it formulearjen

US WURK LVII (2008), p. 93

fan in ûndersyksopjefte om nei te gean oft it Aldfrysk wol modale ynfinitiven hie, en sa nee, wat de rol fan 'e letter ferdwûne subjunktyf dêr yn wie.
(siebren dyk)

Eric Hoekstra, 'Betsjuttingsaspekten fan it foarheaksel ûnt- yn it Frysk en ont- yn it Nederlânsk', It Beaken 69 (2007), 1-12.

Hoekstra bekritisearret hjir eardere behannelings fan it foarheaksel *ûnt-* (Ned. *ont-*), lykas dy te finen binne yn hanboeken, mar benammen ek yn in artikel fan Hendriks, Kas en Laport út 1994. Dy gongen der fan út dat de *ûnt*-ôfliedings foarme binne troch it keppeljen fan in prefiks oan in besteand wurd. Neffens Hoekstra smyt dat lykwols allegearre ûntspoarings op, faak omdat de betsjutting fan it grûnwurd mar mear yn in fiere fierte wat mei de ôflieding te krijen hat (byg. Ned. *dekken* ~ *ontdekken*) of sels dat it grûnwurd hielendal net iens bestiet (byg. Ned. *ontginnen* ~ **ginnen*). Wichtiger punt fan krityk binne lykwols guon yndielings fan 'e betsjutting fan *ûnt*-ôfliedings. Hoekstra slacht foar dat hast alle útstelde skiften gearflapt wurde kinne ûnder in foech negative konnotaasje dy't troch de ôflieding by de taalbrûker oproppen wurdt.
(siebren dyk)

Hindrik Sijens, "'In Fryske detektive-roman, kin det, mei det, moat det?'. Over de rol van het Nederlands bij het lenen van Engelse woorden in het Fries', Neerlandica Extra Muros 45 (2007), 33-48.

Sijens ûndersiket hjir de troch guon oaren diene suggestje dat it Frysk syn (yn dit gefal Ingelske) lienwurden net streekrocht út de boarnetaal hellet, mar se ûntliet troch de wei fan it Nederlânsk. Nei in koarte ynliding oer de Fryske taalsitewaasje en oer ûntliening fan wurden yn it algemien, komt er ta in stikmennich mooglike eigenskippen dy't klearichheid yn 'e kwestje jaan kinne soene. Dêrta hearre datearring (de wurden wurde yn it Ned. hast altyd earder liend), hokker lienwurden (de Fryske komme fierhinne mei dy yn it Ned. oerien), en ûntjouwing nei ûntliening (oan 'e dyk de tomme opstekke hjit yn it Ned. en yn it Frysk *liften* resp. *liftsje*, mar yn it Ingelsk *hitchhike*). Morfologyske kritearia lykas it opnimmen yn 'e klasse fan swakke *e*-tiidwurden en de kar fan it meartalssuffiks wize ek sterk op Nederlânske ynfloed. Sijens merkt op dat de gong fan saken yn it ljocht fan 'e Fryske taalsitewaasje oars skoan te ferklearjen is.
(siebren dyk)

Henk D. Meijering, 'Frisian-Groningen language contact: reflections on method and content'. Yn: J.A.C. van Ophem & C.H.A. Verhaar (útj.), On the mysteries of research. Essays in various fields of Humaniora. Leeuwarden / Ljouwert (2007), Fryske Akademy, 205-214.

It yn 1990 ferskynde boek *Taal yn it*

US WURK LVII (2008), p. 94

Grinsgebiet docht ferslach fan in wiidweidich taalsosjologysk ûndersyk yn it westlik part fan it Westerkwartier. Meijering, as wennen yn en kenner fan de streek, wiist op in pear dingen dy't er yn dat ûndersyk graach oars behannele sjoen hie. Sa hawwe de ûndersikers de synodale en de frijmakke griffermearden op ien bult smiten (wylst neffens Meijering de lêsten in mear nasjonaal-Nederlânske oriïntaasje ha), hied er graach sjoen dat de kategory Grinslânsk opspjalte wurden wie yn it Westerkertiersk sels en oare, mear "echte" Grinslanner dialekten, en hie der om him ek wol mear rekken holden wurde mocht mei it nijsgjirrige feit dat de Grinslânske Fryskpraters net konfrontearre wurde mei in provinsjaal taalbelied. De "hurde", kwantifisearjende metoade fan niisneamd ûndersyk ferliket er dêrnei mei dy fan syn eigen ûndersyk nei Ommelanner rjochtshânskriften, dêr't benammen in jierrenlange ûnderfining yn it omgean mei de oanbelangjende teksten de basis foarmet. Dy oanpak hoecht neffens de skriuwer noch net perfoarst in min resultaat op te smiten. (siebren dyk)

Norval Smith & Klaske van Leyden, 'The unusual outcome of a level-stress situation: the case of Wursten-Frisian', NOWELE, vol. 52 (2007), 31-66.

Ut in klassyk artikel fan Dietrich Hofmann wie al bekend dat yn it Eastfryske dialekt fan Wursten, te situearjen tusken Bremerhaven en Cuxhaven, yn twawurdliddige wurden in ferskowing yn klam nei efteren west hawwe moat. It gefolch binne bygelyks foarmen as *smuhr* (út *sumur*) of *kma* (út *komma*). It dialekt is útstoarn, mar it is yn 'e foarm fan wurdliden noch wol oerlevere yn twa hânskriften fan om 1700 hinne. Smith en Van Leyden besykje yn dit frij technyske artikel in rekonstruksje fan 'e gong fan saken te jaan. Se geane dêrby út fan it Aldfrysk fan Riustringen, dêr't fan oantoand wurde kin dat dat by twasyllabige wurden ek al in soarte fan lykwicht tusken de beide wurdliden hie, yn tsjinstelling ta it gewoane Germaanske patroan mei syn klam op it earste wurdlid. Der wurde nijgjirrige útstapkes makke nei guon Noarske en Sweedske dialekten en nei it dialekt fan Orkney, dêr't soartgelikense ferskynsels te bewûnderjen binne. In tige wichtich artikel oer in yntrigearjend ferskynsel, al is it histoarysk sjoen miskien al wat nuver dat der mar ien kear nei it pionierswurk fan Hofmann ferwiisd wurdt. (siebren dyk)

Karel F. Gildemacher, Friese plaatsnamen. Alle steden. dorpen en gehuchten. Leeuwarden (2007), Friese Pers Boekerij.

Bij de Friese Pers is yn in hurde bân in kreas fersoarge boek ferskynd oer de nammen fan 'e Fryske buorskippen, doarpen en stêden. Benammen eardere skriuwwizen krije rju omtinken, en fansels wurdt ek in ferklearring jûn fan 'e betsjutting fan 'e nam-

US WURK LVII (2008), p. 95

me. It boek befettet ek in grut tal foto's, en dêr kin út oflaat wurde dat it yn it foarste plak ornearre is foar in breed publyk. Dat publyk wurdt oan it begjin fan it boek yn 'e matearje ynfierd troch in nuttige ynliding, dêr't bygelyks frekwinte toponymyske eleminten en de boarnen fan 'e âldere foarmen yn op it aljemint brocht wurde. (siebren dyk)

Anikó Lipták & Malte Zimmermann, 'Indirect scope marking again: a case for generalized question formation', Natural Language and Linguistic Theory 25 (2007), 103-155.

Inge Hiemstra hat mei in artikel yn *NOWELE* (1986), pp. 97-110, yndertiid pionierswurk dien troch it omtinken te freegjen foar saneamde scope marking-sinnen as *wat tinkst wa't it dien hat?* Sokke sinnen komme yn in soad talen foar, bygelyks yn it Dútsk. Lipták en Zimmermann behannelje hjir in type dat neffens har dêr in fariant fan is. It twadde part is dan lykwols net in argumint mar in adjunkt, lykas *wat boadskip hast krigen wêr'tst hinne moatst?*, of, yn it Frysk justjes minder noflik, mei in betreklike bysin as yn *'hokker studint komt dertroch, dy't hoefolle punten hat?* Dit adjunkttype is aardich seldsumer, de auteurs hawwe it allinne mar fûn yn it Frysk, it Sloveensk en yn it Hongaarsk, de taal dêr't se har ferhaal benammen oan ophingje. Yn har analyze komme se der op út dat der by dit type gjin ferpleatsing yn it spul wêze kin, mar dat der tusken earste en twadde dielsin in spesjale semantyske relaasje lein wurde moat. Foar it bestean kinnen fan it type achtsje se it in needsaaklik syntaktysk betingst dat de taal yn kwestje ek saneamde spjalte byn wurden tastean moat. Yn it Frysk is dat yndied it gefal, dat bygelyks te sjen is oan it relativum, dat bestiet út *dy* en it elemint *'t*. (siebren dyk)

Marijke Mooijaart & Marijke van der Wal (útj.), Yesterday's words. Contemporary, current and future lexicography. Newcastle (2008), Cambridge Scholars Publishing.

Yn 2006 hat yn Leien de tredde "International Conference of Historical Lexicography and Lexicology" west. De lêzings fan dy konferinsje binne no bondele yn in kreas fersoarge boek, dêr't trije bydragen yn steane dy't foar de frisytyk fan belang binne. Foarst is der Pieter Duijff syn "Towards Standard Frisian in the *Friesch Woordenboek*" (pp. 53-66). Nei in ynliding oer it Frysk en oer Waling Dykstra syn wurdboek besiket Duijff út te finen wat der ta laat hat hokker dialektyske fariant opnaam waard c.q. foaroan kaam te stean. Ut de noarmliteratuer bekende kritearia as foarkar foar it Klaaifrysk en foarkar foar distansjearjende foarmen komme hjir ek wer foarby. It wurdt net hielendal dúdlik wa't it beslút ta de kar naam hat. Duijff suggerearret Waling Dykstra, ek al mei fanwegen dy syn klaaifryske eftergrûn. Mar hy jout ek kreas de foar-

men sa't se foarkomme yn it kaartstelsysteem fan it wurdboek. Dy skille lykwols net spektakulêr mei de printe ferzje, en dy kaartsjes binne noch fan foar de tiid fan Dykstra syn meiwurking oan it wurdboekprojekt. Dy kaartsjes binne neffens him dan wer fiergeand basearre op ekserpten út literêre boarnen.

Yn "A new step in Old Frisian lexicography" (pp. 110-122) jout Anne Popkema in oersjoch fan 'e skiednis en produkten fan 'e leksikografy fan it Aldfrysk. Benammen Richthofen syn wurdboek fan 1840 kriget rju omtinken. Yn it lêste part fan it artikel wurdt de foarskiednis en de opset besprutsen fan Hofmann syn hân-wurdboek, dat Popkema dienskreaun hat, en dêr't fan oankundige wurdt dat it noch yn 2008 ferskine sil. Fan dit stik is oars ek in Nederlânsktalige oersetting ferskynd yn it ynternettydskrift Trefwoord: <http://www.Fryskeakademy.nl/trefwoord>.

Der is yn 'e bondel noch in foarbyld fan recycling, Cor van Bree syn "Substrate Words" (pp. 53-66). Yn dit gefal liket it orizjineel krekt yn it Nederlânsk skreaun te wêzen, te witten it artikel "Substraatwoorden" yn 'e yn 2007 foar INL-direkteur Piet van Sterkenburg troch Fons Moerdijk, Ariane van Santen en Rob Tempelaars besoarge feestbondel *Leven met woorden* (pp. 213-223). Dat stik bout wer fierder op Van Bree syn bydrage oan 'e yn 2001 oan Philippus Breuker oanbeane feestbondel *Speculum Frisicum*. Van Bree stelde doe út om oan 'e tradisjonele yndieling tusken primêre en sekundêre wurdskat noch in tredde kategory ta te heakjen, dy't benammen yn 'e sfear sitte soe fan wat troch Van Bree de "mikrokosmos" neamd wurdt. Krekt wurden út dat skift binne kandidaten om út in substraat wei yn in oare taal oernommen te wurden. Van Bree ferliket yn dit artikel de Fryske substraatwurden yn it Stedsfrysk mei de net-Germaanske substraatwurden dy't yn it resinte *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands* oannommen wurde. De semantyske kategoryen dy't er yn syn earder ûndersyk fûn, blike dêr mar oant in hichte mei oerien te kommen.

(siebren dyk)

Reinier Salverda, 'Dutch studies. Language'. Yn: *The year's work in modern language studies, volume 67*(2005), (2007), 756-767.

It is goed om der yn dizze rubryk ris op te wizen dat yn Ingelân alle jierren troch de "Modern Humanities Research Association" in krityske bibliografy oer de stúdzje fan Europeeske talen útjûn wurdt. Utsoarte rint sa'n bibliografy wat yn 't efter, de nijste, yn 2007 publisearre jefte behannelet it jier 2005. It part oer de Nederlânske taalkunde wurdt fersoarge troch Reinier Salverda, de nije direkteur fan 'e Fryske Akademy. En yn dat part is paragraaf 8 wer reservearre foar "Frisian". It binne oars benammen boekpublikaasjes dy't it omtinken krije. Mar wy wurde der ek út gewaar dat "current publications are regularly surveyed in the *Op it mêd*-section of the Groningen journal in Frisian studies, *Us Wurk*".

(siebren dyk)